

jednotným antiimperialistickým frontom v medzinárodnom meradle. Preto je nevyhnutné vytvárať predpoklady praktického pretvárania sveta prostredníctvom politiky mierovej koexistencie dvoch svetových systémov, a nie vojenským konfliktom, ako tvrdia dogmatici. Táto etapa je charakterizovaná aj podstatnou zmenou práce, ako aj spôsobu života. Vytváranie materiálnej bázy komunizmu si však vyžaduje výchovu nového človeka, formovanie nových, komunistických spoločenských vzťahov.

Posledná časť práce je venovaná kritike ponímania všeobecného a zvláštneho v súčasnej západnej filozofii, špeciálne v pozitívizme, ako aj kritike metodologických základov buržoáznej sociológie.

Pozitivistí tým, že sa snažia stotožniť pojem so zmyslovým obrazom, odtrhujú všeobecné od jedinečného a nesprávne interpretujú vzťah kategoriálnych foriem myslenia k samej hmote. Podľa nich všeobecné nemá zastúpenie v reálnom svete. Dialektika prechodu od zmyslových vnemov k racionálnemu poznaniu ostala za hranicami pozitivistického obzoru. Jednostranne zveličujú empirizmus, logickú analýzu jazyka vedy, jednostranne odtrhujú jedinečné od všeobecného.

Situácia nie je lepšia ani v súčasnej buržoáznej sociológii. Autor kriticky analyzuje monotetizmus, ideografizmus a neokantovstvo. Autori týchto smerov jednostranne stavajú proti sebe jedinečné a všeobecné, zámerne prevracajú dialektiku týchto kategórií. Marxistická sociológia nepripúšťa odtrhovanie jedinečného od všeobecného. „Poznanie všeobecného bez aplikácie na konkrétne, jedinečné a zvláštne

je len teoretickým poznaním, ktoré je odtrhnuté od živej skutočnosti, od praxe“ (225). Bez poznania jedinečného a zvláštneho nemôžeme vypracovať objektívny a pravdivý obraz o skutočnosti. Preto sa marxistická sociológia opiera o historický materializmus, ktorý nie je len teóriou, ale je aj metódou pretvárania sociálneho prostredia.

Práca Š. B. Misabišviliho ukazuje, že jedine vedecké poznávanie a praktické využívanie dialektiky všeobecného a jedinečného prispieva k rozvoju logiky sociálneho výskumu. Táto dialektika je jedným z najdôležitejších metodologických princípov procesu poznávania objektívnych zákonitostí budovania socialistickej a komunistickej spoločnosti. Na druhej strane umožňuje fundovanú kritiku buržoáznej ideológie, dogmatizmu, revizionizmu, ktorých stúpenci v záujme boja proti objektívnemu spoločenskému pokroku oddeľujú všeobecné od jedinečného v teórii aj v praxi. Nemusíme so všetkými autorovými názormi súhlasiť, proti niektorým tézám môžeme mať výhrady, pretože problematika by vyžadovala hlbšiu analýzu. Aj autor je ohraničeným subjektívnym faktorom v istom momente historického vývinu. Prácu ako celok však považujeme za veľmi pozitívny prínos práve v tej oblasti, ktorú musí marxistická filozofia v súčasnosti intenzívne rozpracovávať, pretože bez marxisticky fundovaného poznávania sociálnych zákonitostí a faktorov historického vývinu nemôžeme budovať novú komunistickú spoločnosť.

Ján Dubnička

SOVIETSKA MONOGRAFIA O DEJINÁCH FILOZOFICKÉHO MYSLENIA VO ŠVÉDSKU

Rozvíjanie výskumu dejín filozofického myslenia v jednotlivých národných celkoch na báze marxistickej filozofie má nielen

informatívnu funkciu, ale je aj dôkazom kritickej schopnosti marxisticko-leninského svetonázoru. Preto — hoci nielen preto

— treba privítať každú monografickú prácu z tejto oblasti. Naša pozornosť musí byť dvojnásobná, keď ide o monografiu venovanú filozofii rozvíjanej na pôde niektorého z európskych štátov.

V rámci sovietskej filozofickej produkcie sme sa už viackrát stretli s takýmito monografiami. Posledná z nich sa nám dostala do rúk nedávno. Jej autorom je sovietsky historik filozofie A. G. Myslivčenko a jeho pomerne obsiahlu štúdiu vydalo moskovské vydavateľstvo Nauka pod názvom *Filozofické myslenie vo Švédsku*; práca má podtitul *Základné etapy a tendencie rozvoja*.¹

Po krátkom úvode, v ktorom sa autor zaoberá históriou filozofie vo Švédsku ako predmetom výskumu a v ktorom sa zameriava predovšetkým na metodologické problémy a na dejinnofilozofickú literatúru o Švédsku, nasleduje analýza vzniku nenáboženského filozofického myslenia na švédskom území. Tento vznik autor lokalizuje do 17. stor. a dáva ho do súvislosti s rozkladom feudalizmu, so vznikom prvých kapitalistických vzťahov a so sekularizáciou švédskeho kultúrneho života: „Začiatkom 17. stor. sa Švédsko zmenilo na novú veľkú ríšu, ktorá sa usilovala dosiahnuť zodpovedajúcu veľkosť taktiež v oblasti duchovnej kultúry, a teda aj vo filozofii.“²

Autor knihy sa zameriava predovšetkým na pokrokové tendencie v dejinách švédskeho filozofického myslenia. Preto sa v prvej kapitole dostáva do centra jeho pozornosti významný švédsky mysliteľ 17. stor. G. Stiernhielm, ktorý „vystupoval za rozšírenie empirických výskumov vo vede, sympatizujúc v tomto smere s F. Baconom“.³

Pomerne veľa miesta venuje autor boju

stúpcov karteziánskej filozofie proti aristotelovcom a proti teológii. V tejto súvislosti nezabudol ani na rozbor kedysi vplyvnej koncepcie racionalistickej etiky, ktorú vytvoril A. Rydelius.⁴

Pri analýze epochy osvietenstva vychádza autor — podobne ako aj v iných kapitolách — zo zvláštností spoločensko-politického rozvoja a zo širokého obrazu stavu vedy a kultúry vo Švédsku 18. stor. Skúma materialistické a senzualistické tendencie v myslení popredných postáv švédskeho osvietenstva, ako aj jednotlivé problémy, ktoré v tomto období nástojčivo vystupovali do popredia (problém jednoty sveta a kvantitatívnej analýzy v učení T. Thorilda, naturalizmus v etike, teória užitočnosti v estetike), ale nevyhýba sa ani takým otázkam, ako bola otázka podmienok a príčin šírenia nábožensko-mystických náhľadov v týchto časoch.⁵

Z významných osobností, ktoré v epoche osvietenstva pôsobili vo Švédsku, zaoberá sa Myslivčenko E. Swedenborgom a predovšetkým B. Höijerom. Konštatuje, že v Höijerovej mysliteľskej koncepcii — najmä v jeho chápaní idey totožnosti — možno nájsť niektoré prvky dialektického ponímania pojmov a vzťahov: „Höijer cítil nevyhnutnosť vytvoriť novú, neformálnu logiku, ktorá by operovala protirečivými pojmami.“⁶ Okrem toho obsérne skúma učenie D. Boëthiusa v súvislosti s novou vlnou rozširovania kantovstva vo Švédsku v 18. stor.

V tretej kapitole svojej monografickej štúdie sa Myslivčenko zaoberá podmienkami a príčinami vzniku socialistického robotníckeho hnutia vo Švédsku a rozširovaním socialistických myšlienok v druhej polovici 19. stor. Pozornosť venuje aj vývinu romantizmu v tejto krajine.

¹ MYSLIVČENKO, Aleksander Grigorievič: *Filosofskaja mysľ v Švecii (Osnovnyje etapy i tendencii razvitiija)*, izd. Nauka, Moskva 1972, 264 s.

² C. d., s. 49.

³ C. d., s. 49.

⁴ C. d., s. 37—48.

⁵ C. d., s. 71—75.

⁶ C. d., s. 84.

Ďalšie okruhy problematiky sú určené veľkými menami významných osobností švédskych kultúrnych dejín: E. G. Geijer a princíp osobnosti (spojený s pokrokovou spoločenskou koncepciou),⁷ Chr. Boström a „filozofia osobnosti“ (zaváženie švédskej formy „klasického“ idealizmu),⁸ Axel Danielsson a materialistické chápanie dejín spojené s kritikou buržoáznej filozofie.⁹ V tejto časti rozoberá Myslivčenko aj niektoré materialistické myšlienky, ktoré sa objavili v škandinávskych prírodných vedách v 19. stor.

Pri analýze ďalšieho vývinu švédskeho filozofického myslenia vychádza autor z názoru, že v období vytvárania monopolistického kapitalizmu vo Švédsku prebiehali v buržoáznej filozofii významné štrukturálne i funkcionálne premeny. Tieto premeny sa prejavili, po prvé, v tom, že v podmienkach pokroku prírodných vied — tak vo Švédsku, ako aj za hranicami — a v podmienkach rastu priemyslu a robotníckeho hnutia stále výraznejšie sa ukazovala neudržateľnosť špekulatívno-metafyzických systémov a spomedzi nich v prvom rade neudržateľnosť teisticko-personalistického idealizmu Biberga, Grubbeho a Boströma. „Po druhé, rastúci vplyv marxizmu, najmä materialistického chápania histórie, nútil buržoáznu filozofiu a sociológiu vyhľadávať stále nové a nové metódy boja proti marxistickej dialektike — vedeckému socializmu.“¹⁰

Najzaujímavejším a relatívne najsamostatnejším javom vo švédskej filozofii bol podľa A. G. Myslivčenska na počiatku 20. stor. vznik tzv. Novej upsallskej filozofie, ktorá bola ranou, ešte nerozvinutou „formou logického pozitívizmu“.¹¹ Vznik tejto školy totiž znamenal vo švédskych filozofických pomeroch výrazný obrat „od teis-

ticko-personalistickej filozofie ako švédskej formy »klasického« idealizmu i všeobecne od »metafyziky« — smerom k novopozitívizmu“.¹² Filozofia pokračovateľov v učení tejto školy sa v nasledujúcich rokoch ďalej rozvíjala a modifikovala v súvislosti s rozvojom matematickej logiky a „napokon sa spojila s druhými, rozvinutejšími formami logického pozitívizmu“.¹³

V tejto časti svojho analytického rozboru kladie Myslivčenko dôraz aj na ďalšie výrazné črty, ktoré charakterizovali švédsku filozofiu na prelome minulého a tohto storočia: bolo to predovšetkým dozrievanie novokantovstva, filozofia života a experimentálna psychológia, ku ktorým sa neskôr pridala aj buržoázna sociológia ako samostatná veda.

Filozofia a sociológia vo Švédsku medzi dvoma svetovými vojnami bola charakterizovaná podľa Myslivčenska tromi hlavnými a najvplyvnejšími prúdmi, ktoré rozvíjali svoje pôsobenie na pozadí spoločenských bojov za demokratické reformy. Prvým myšlienkovým prúdom bolo pôsobenie Upsallskej školy a jej pozitívizmu. Druhým bol rozvoj novoproteštantskej náboženskej filozofie (tzv. „dialektická teológia“).

Ako tretí myšlienkový prúd sa začína rozširovať marxizmus-leninizmus: „V politickom a duchovnom živote Švédska medzivojnového obdobia sa objavil nový dôležitý činiteľ — komunistická strana. Jednou zo sfér jej pôsobnosti bolo rozširovanie marxisticko-leninského svetonázoru. Švédski marxisti sa aktívne zúčastňovali v boji proti fašistickej ideológii, ako aj v diskusiách o perspektívach rozvoja švédskej spoločnosti. Zápas dvoch koncepcií spoločenského rozvoja — marxistickej a reformistickej — sa obzvlášť vy-

⁷ C. d., s. 94—109.

⁸ C. d., s. 113—118.

⁹ C. d., s. 128—136.

¹⁰ C. d., s. 174.

¹¹ C. d., s. 175.

¹² C. d., s. 175.

¹³ C. d., s. 176.

ostril najmä po druhej svetovej vojne.¹⁴

Záverčnú — šiestu — kapitolu Myslivčenkovej monografickej štúdie o švédскеj filozofii tvorí obširny rozbor súčasného švédskeho filozofického myslenia.¹⁵

Autor sa v prvom rade zameriava, ako vždy, na dôkladnú analýzu sociálnych vzťahov a duchovnej atmosféry doby, aby na nasledujúcich stránkach skúmal pokračovanie vývinu medzivojnových filozofických smerov po druhej svetovej vojne. Za hlavný smer súčasnej buržoáznej filozofie považuje Myslivčenko novopozitivismus, skúma jeho rozvoj, vplyv, rozoberá funkciu pozitivistickej metódy v sociológii. Plastický obraz súčasného stavu dokresľuje jeho rozbor antipozitivistických tendencií (antipozitivistická metodológia G. Myrdala, jej vplyv na sociológiu F. Cronera atď.).¹⁶

Novoprotetantizmus ďalej rozvíja predovšetkým svoj model morálky, ktorý má podľa A. G. Myslivčenska „minimalistický charakter“¹⁷, no púšťa sa aj na pole „filozofie človeka“. Úsilie široko zvládnuť problematiku človeka a medziľudských vzťahov vytvorilo v súčasnosti pôdu pre vzájomnú ostrú výmenu názorov medzi švédskymi novopozitivistami a teológmi, ktorí presadzujú novoprotetantský model morálky a chápania človeka.

V závere knihy sa autor sústreďuje

na základné problémy marxistickej filozofie, ako sa s nimi stretával pri výskume súčasného švédskeho marxizmu. Opisuje ich ustavičný zápas s novopozitivistickými názormi a novoprotetantskou teológiou a zdôrazňuje, že švédski marxisti kritizujú v neposlednom rade aj teóriu „deideologizácie“, „vyrovnávanie ideológií“ a pod.¹⁸ Veľa priestoru venuje súčasný švédsky marxizmus predovšetkým rozpracovaniu sociálnej problematiky.

Možno povedať, že v rámci charakteristiky súčasného stavu švédskeho filozofického a sociologického myslenia autor do značnej šírky i hĺbky rozpracoval skúmanie rozvoja filozofie a ideológie vo švédskom robotníckom hnutí a nemenej často upriamil svoju pozornosť na rozvíjanie materialistických myšlienkových tendencií v jednotlivých prírodných vedách. Toto konštatovanie dokresľuje obraz o Myslivčenkovej publikácii. Na záver treba zdôrazniť, že v každom prípade sa usiluje o rozlišovanie pokrokového od reakčného, toho, čo iba nadväzuje na doznievajúce myšlienkové prúdeenie, od toho, čo postupne vytvára základ nových filozofických smerov. A schopnosť takéhoto rozlišovania je pre historiografiu filozofie vždy nesmierne dôležitá.

Dalimír Hajko

¹⁴ C. d., s. 195.

¹⁵ C. d., s. 196—242.

¹⁶ C. d., s. 210—211.

¹⁷ C. d., s. 212.

¹⁸ C. d., s. 237.